

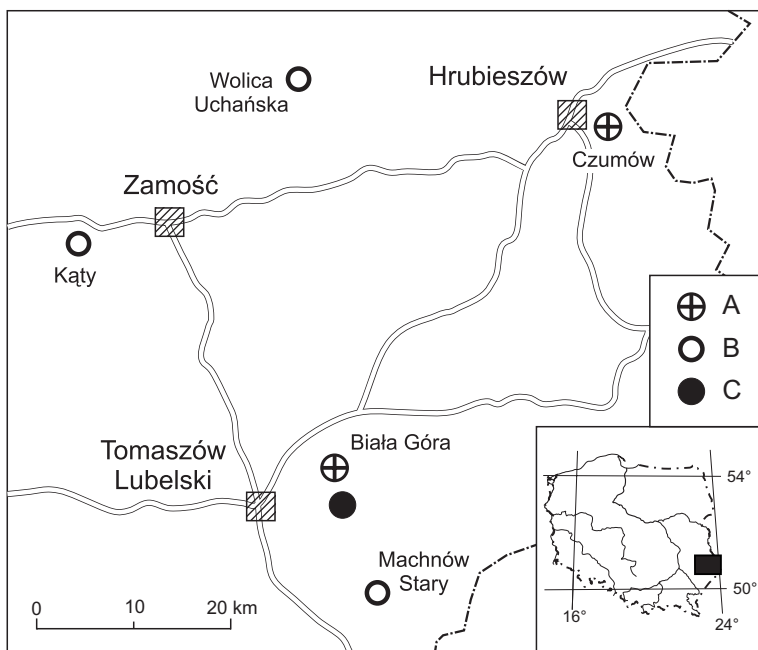
Nowe stanowisko storczyka purpurowego *Orchis purpurea* Huds. koło Tomaszowa Lubelskiego

PIOTR CHMIELEWSKI

Zamojskie Towarzystwo Przyrodnicze
22-600 Tomaszów Lubelski, ul. Jana Pawła II 16/29
e-mail: pchmielewski4@wp.pl

Storczyk purpurowy jest najokazalszym przedstawicielem rodzaju *Orchis* w Polsce. Rośliny osiągają wysokość 75–80 cm. Okres kwitnienia przypada na drugą połowę maja i początek czerwca. *Orchis purpurea* spotykany jest w ciepłolubnych zaroślach, na śródleśnych polanach, w murawach kserotermicznych z klasy *Festuco-Brometea* i w dąbrowach zespołu *Potentillo albae-Quercetum* (Zajac A., Zajac M. 1997). Jest gatunkiem submediterrkańsko-subatlantyckim; jego zasięg obejmuje zachodnią i środkową Europę oraz północne wybrzeże Afryki i Kaukaz (Hultén 1950). Polskie stanowiska omawianego gatunku leżą poza granicami jego zwartego zasięgu i rozmieszczone są na Wyżynie Małopolskiej, Pogórzu Wielickim i Wyżynie Lubelskiej (Zarzycki 2001). Storczyk purpurowy, tak jak i pozostali przedstawiciele rodziny storczykowatych (Orchidaceae), znajduje się w Polsce pod ścisłą ochroną prawną (Rozporządzenie 2004). Poza tym wpisany został do *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* jako gatunek narażony (VU; Zarzycki 2001).

W województwie lubelskim stanowiska storczyka purpurowego podawano z Czumowa koło Hrubieszowa (Fijałkowski 1957), Kątów koło Zamościa (Fijałkowski 1954), rezerwatu „Machnowska Góra” koło Machnowa Starego (Kucharczyk 2006), z użytku ekologicznego „Biała Góra” koło Tomaszowa Lubelskiego (Czarnecka 1994) oraz z Wolicy Uchańskiej koło Grabowca (Cwener, Wrzesień 2006) (ryc. 1). Największe po-

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk storczyka purpurowego na Zamojszczyźnie: A – stanowiska historyczne, B – stanowiska istniejące, C – nowe stanowisko.

Fig. 1. Distribution of *Orchis purpurea* in the Zamość region: A – historical localities, B – existing localities, C – new locality.

pulacje storczyka purpurowego znajdują się w projektowanej ostoi siedliskowej Natura 2000 „Kąty” koło Zamościa (Kod PLH060010) – ok. 50 osobników (P. Chmielewski, obserwacje z 2006 r., dane niepubl.), oraz na Machnowskiej Górze, stanowiącej część projektowanej ostoi siedliskowej Natura 2000 „Żurawce” (Kod PLH060029) – 50 do 100 osobników (Kucharzyk 2006). Na stanowisku koło Wolicy Uchańskiej obserwowano wiosną 2007 roku 6 osobników (P. Chmielewski, dane niepubl.). Stanowiska w Czumowie, jak i na Białej Górze, nie zostały potwierdzone pomimo poszukiwań prowadzonych w latach 2003–2007 (P. Chmielewski, J. Kucharzyk, M. Fiedor, dane niepubl.).

Ryc. 2. Storczyk purpurowy na stanowisku koło Chorążanki (13.V 2007 r., fot. P. Chmielewski).

Fig. 2. *Orchis purpurea* Huds. at the new site near Chorążanka village (13 May 2007; photo by P. Chmielewski).

Latem 2006 r. odkryto nowe stanowisko storczyka purpurowego nieopodal wsi Chorążanka koło Tomaszowa Lubelskiego (ATPOL GF14) liczące 20 roślin, w większości kwitnących (ryc. 2). Storczyk purpurowy występuje tu na wapiennym zboczu

o ekspozycji południowo-zachodniej, położonym ok. 1,5 km na S od zabudowań Chorażanki. Wspomniane zbocze, w znacznej części zaorane i zalesione, porośnięte jest murawą kserotermiczną o charakterze inicjalnym. Jego górną część zajmuje las mieszany. Storzycykowi purpurowemu towarzyszą takie gatunki, jak: kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, wilczomlecz sosnka *Euphorbia cyparissias*, pszeniec różowy *Melampyrum arvense*, cykoria podróżnik *Cichorium intybus*, lebidka pospolita *Origanum vulgare*, poziomka twardawa *Fragaria viridis*, rzepik pospolity *Agrimonia eupatoria*, szalwia okregowa *Salvia verticillata*, goryczel jastrzębcowaty *Picris hieracioides*, chaber driakiewnik *Centaurea scabiosa*, lucerna sierpowata *Medicago falcata* i wiele innych. Występują tutaj też liczne gatunki rzadkie i chronione: zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, aster gawędka *Aster amellus*, pierwiosnka lekarska *Primula veris*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, zaraza czerwona-wa *Orobanche lutea* i szafirek miękkolistny *Muscari comosum*. Opisujący teren, zajmujący powierzchnię ok. 4 ha, znajduje się pod zarządem Nadleśnictwa Tomaszów.

Głównym zagrożeniem dla populacji storczyka purpurowego jest ryzyko nadmiernego zacinienia stanowiska przez sadzonki drzew liściastych i iglastych (m.in. dąb, brzoza, sosna), pomiędzy którymi rośnie większość okazów storczyka. W celu skutecznej ochrony, wskazane byłoby ich usunięcie. Innym zagrożeniem jest opanowywanie murawy kserotermicznej przez takie rośliny, jak trzcinnik piaszkowy *Calamagrostis epigejos* czy gatunki z rodzaju *Rubus*, poszerzające swój areal występowania zwłaszcza w górnej części zbocza. W związku z tym, wskazany jest coroczny monitoring stanowiska oraz zabiegi ochrony czynnej polegające na późnym koszeniu murawy. Istnieje również ryzyko zrywania atrakcyjnych kwiatostanów storczyka purpurowego lub wykopywania całych roślin, co zaobserwowano m.in. na Machnowskiej Górze. Zjawiska tego nie zaobserwowano jak dotąd na opisywanej murawie kserotermicznej prawdopodobnie ze względu na jej usytuowanie z dala od zabudowań i uczęszczanych szlaków. Obecność na omawianym te-

renie pojedynczych osobników storczyka kukawki zdaje się nie wywierać negatywnych skutków na populację storczyka purpurowego – nie zaobserwowano żadnych form mieszańcowych, przeważających już liczebnie nad formą typową na stanowisku w rezerwacie „Machnowska Góra”. W celu zabezpieczenia tego cennego przyrodniczo stanowiska, murawę kserotermiczną ze stanowiskiem storczyka purpurowego oraz sąsiadujący z nią duży kompleks łąk i ciepłolubnej dąbrowy zaproponowano w lutym 2008 r. do objęcia ochroną jako obszar Natura 2000 o nazwie „Borowa Góra”.

SUMMARY

Chmielewski P. New locality of lady orchid *Orchis purpurea* Huds. near Tomaszów Lubelski (E Poland)

Chrońmy Przyrodę Ojczystą **64**(2): 7–12.

Lady orchid is a protected species classified as vulnerable (VU) in the Polish Red Data Book. It was previously reported from 5 localities in the Lublin Province, only three of which have been confirmed in 2006–2007. A new locality of *O. purpurea* was discovered near Chorążanka village (GF14 square of the ATPOL grid) in 2006. Twenty specimens of *O. purpurea* grow on a calcareous slope together with: *Cytisus nigricans*, *Brachypodium pinnatum*, *Euphorbia cyparissias*, *Melampyrum arvense*, *Cichorium intybus*, *Origanum vulgare*, *Fragaria viridis*, *Agrimonia eupatoria*, *Salvia verticillata*, *Picris hieracioides*, *Centaurea scabiosa*, *Medicago falcata*, *Anemone sylvestris*, *Primula veris*, *Melittis melissophyllum*, *Platanthera chlorantha*, *Cephalanthera damasonium*, *Cypripedium calceolus*, *Orchis militaris*, *Orobanche lutea* and *Muscari comosum*. The main threat to this locality is the overgrowth of the grassland with trees, bushes and dominative species as *Calamagrostis epigejos* and *Rubus* sp. Picking and digging out lady orchid plants though not observed, can pose a great threat as well. The occurrence of numerous orchids and other rare plant species makes this locality worthy of protection. Therefore, in February 2008 it was proposed as special area of conservation of the Natura 2000 network.

PIŚMIENNICTWO

- Cwener A., Wrzesień M. 2006. Nowe stanowisko storczyka purpurowego *Orchis purpurea* Huds. na Lubelszczyźnie. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 62, 6: 3–6.
- Czarnecka B. 1994. Zbiorowiska Białej Góry koło Tomaszowa Lubelskiego jako siedlisko rzadkich roślin naczyniowych. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 50, 2: 16–22.
- Fijałkowski D. 1954. Wykaz rzadszych roślin Lubelszczyzny – Enumeratio plantarum rariorum Terrae Lublinensis. *Fragm. Flor. Geobot. Ann.* 1, 2: 81–93.
- Fijałkowski D. 1957. Zbiorowiska kserotermiczne projektowanego rezerwatu stepowego koło Czumowa nad Bugiem. *Ann. UMCS sec. C.* 3 (13): 311–319.
- Hultén E. 1950. Atlas of the distribution of vascular plants in NW Europe. Generalstabens Litografiska Anstalt, Stockholm.
- Kucharczyk M. 2006. Morfologiczne zróżnicowanie *Orchis purpurea* Hudson i *O. militaris* L. na Zamojszczyźnie. W: Celiński F. (red.). Rola geobotaniki w ochronie różnorodności biologicznej. Uniwersytet Śląski, Katowice: 15–16.
- Rozporządzenie 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. *Dziennik Ustaw* Nr 186 (2004), poz. 1764.
- Zajac A., Zajac M. (red.). 1997. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce. Nakł. Prac. Chorol. Komp. Inst. Bot. UJ, Kraków.
- Zarzycki K. 2001. *Orchis purpurea* Hudson. Storczyk purpurowy. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.). Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 564–566.